

Na sonce

med trte in burjo

Vipavski griči

Marjan Bradeško

Vinogradi pri Ložah in rob Gore (nad Deželo)
Foto: Marjan Bradeško

"Na desni pod tvojimi nogami se ti odpre struga Ipavske, vrtu enako obdelane in smejejoče doline doli, dol do Gorice, zavoljo nje žlahtnih prideljkov in drage kaplice imenovana večkrat od vunanjih: raj Krajske dežele." Tako je v svoji pridigi pri sv. Hieronimu na Nanosu o Vipavski dolini davnega leta 1820 govoril Matija Vertovec. In ta dolina, "raj Kranjske dežele", od domačinov tudi Dežela imenovana, je naš tokratni cilj. Brž ko se pri Razdrtem cesta začne ob strmih Nanosovih pobočjih spuščati v Vipavsko dolino, na levi pred seboj opazimo gozdnato sleme, ki se na južni strani doline v loku potegne vse tja proti Novi Gorici. To so Vipavski griči, včasih zapisani tudi kot Vipavska Brda. Gričevnata pokrajina zaradi sončne lege, zgodnjih pomladi in nenapornih vzponov kar vabi na planinske sprehode, saj nobena od tur ni zares prav hudo dolga. Seveda pa ni nihče rekel, da posameznih tur ne smemo povezati med seboj v imenitne, celodnevne pohode.

Na udaru burje

Iz Trnovskega gozda in z Nanosa kar pljuskne v dolino in naprej proti Krasu. Burja, tista, o kateri je pisal že Janez Vajkard Valvazor in omenil, da po zraku nosi kočije. Če še težke tovornjake prekucne, bo že res. Zato so Vipavci hiše prekrili s težkimi rdečimi strešniki in

jih dodatno obtežili še s kamni. Čez take strehe se iz stisnjenih vipavskih vasic še danes oziramo čez dolino v pobočja Nanosa, Gore, Čavna ... Res, brez burje Vipavske doline – Dežele – ni. Burja ravno prav osuši zemljo, da dobro rodi, ravno prav ohladi pokrajino, ravno prav prepriha na zraku zoren pršut, da

se rezine tope v ustih – in piha ravno toliko, da Vipavci brez nje ne znajo živeti. Povsem drugače je, če vas zaloti na planem, sredi zime, ko je že tako mrzlo. Zato se v Vipavsko dolino odpravite tedaj, ko burje ni – če le niste posebej zaljubljeni vanjo. Sam sem dvakrat doživel burjo v Vipavi in okolici v "vsem njenem sijaju" in, ker sem bil mlad, mi je bila všeč. Tulilo in žvižgalo je okoli vogalov, suhe borove veje so letele po zraku, zeblo je do kosti, naslanjal sem se na sunke vetra, čakal, od kod se bo pripodilo in kako bo pihnilo izza vogala ... Kdor se bo podal skozi katerokoli od vasic v vznožju Vipavskih gričev (Podraga, Manče, Lože, Slap ...) ali se vzel nekoliko nad dolino (Goče, Planina, Vrtovče ...), bo spoznal, zakaj so hiše tako skupaj, kot piščeta pod kokljo. Ulice so ozke, severne strani hiš bolj zazidane, z malo okni, vse pa s *portoni*¹ odprte proti jugu, proti topli strani neba.

¹ Vhod na kraško dvorišče, navadno kamnit.

Poti in imena velikih mož

Kar nekaj poti in pohodov po Vipavski dolini nosi ime po velikih možeh preteklosti. Nujno moramo omeniti vsaj dva – Matijo Vertovca in Otmarja Črnilogarja. Matija Vertovec je dal "navdih" za kar dve pohodni poti, Po Vertovčevih poteh (opisana tudi v naših izletih) in Z Vertovcem v rojstni kraj slovenske himne (Iz Šmarij do Podnanosa). Otmar Črnilogar pa je dal idejo za Otmarjevo pot (ki so jo vzpostavili po njegovi smrti, jo pa deloma opisujemo tudi v naših izletih).

Med trtami

Najlepše pa je v Vipavski dolini med trtami. Posebej tedaj, ko burje ni, tedaj, ko trte ne počivajo. In vsi tokratni izleti se motajo skozi vinograde, po starih kolovozih, po katerih so tvorili jesenski pridelek. Vinska trta je lepa ves čas – od

- 1** Jakulini, pred hišo, kjer se je rodil Matija Vertovec. Foto: Marjan Bradeško
- 2** Klopca na sv. Socerbu z Vipavskimi griči in Čavnom na severu Foto: Marjan Bradeško
- 3** Vertovčeva pot vodi proti Jakulinom, rojstnemu kraju M. Vertovca. Foto: Marjan Bradeško
- 4** Šmarje v dolini Branice v vzhodni Školja Foto: Marjan Bradeško
- 5** Spomenik Matiji Vertovcu Foto: Marjan Bradeško
- 6** Spomenik Otmarju Črnilogarju Foto: Marjan Bradeško

Matija Vertovec (1784–1851) je bil rojen na Jakulinih pri Šmarjah in je bil po poklicu duhovnik. Bil je vsestranski, silno razgledan, pravi polihistor, sodobnik Franceta Prešerna in Valentina Staniča. Med drugim je spodbujal kmetijstvo in vinogradništvo (napisal je *Vinorejo za Slovence*, prvi učbenik vinogradništva pri nas). Večji del življenja je služboval v Podnanosu oziroma Šentvidu (po domače Šembid), kot se je kraj imenoval nekoč. Kraj štejejo za rojstni kraj slovenske himne, saj naj bi Matija Vertovec Franceta Prešerna, ki je večkrat prihajal k njemu, spodbudil k pesnjenju o vinski trti. Tudi avtor melodije sedanje slovenske himne Stanko Premrl (brat narodnega heroja Janka Premrla - Vojka) je rojen v bližnjih Lozicah. Matija Vertovec je izredno skrbel za ljudi, jih šolal in poučeval; ko je bila v Vipavski dolini epidemija črnih koz, je s svojim odločnim nastopom prepričal starše, da so dali otroke cepiti in preprečili najhujše. Njegova pridiga pri svetem Hieronimu na Nanosu (na binškoštni ponedeljek leta 1820) pa velja za prvo v slovenščini napisano hvalnico goram. Med drugim je Vertovec tam gori dejal: "Kakor otroka že mika se splaziti na bližnjo goro domačije, vleče tudi umniga neizrekljiva moč gor na visoko, truden velikih skrbi, sit, nejevoljin pretežkih butar, iše miru in pokoja in ker ga spodej na svetu ne najde, beži gor na visoko goro v svojo sladko tolažbo." (Iz *Shodnih ogovorov*, ki so izšli leta 1850.)

dne, ko po preprihani zimi požene prvo popje, ko postane "muževna", sočna, ko vzbrsti v življenje, preko bujnega zelenja, ko vinogradi postanejo kar gosti, do prvih znakov bogate jeseni ... Od cvetenja do jesenskega rdečila. Trgatev je višek vinogradnikovega truda preko leta in na poteh po Vipavskih gričih se bomo tega dobro zavedali, velikokrat pa tudi videli ta trud – in v zraku začutili tisti kiselkast vonj stisnjene grozdja, ki se počasi spreminja v vino. Hodili bomo po poteh, po katerih vozijo obrano grozdje iz vinogradov, videli bomo nove površine s trto, v kakšnem grmu ali na osamelih jasi pa naleteli na pozabljene, že davno zapuščene in podivjane trte. Prav trta poleg blagih gričev daje pokrajini tisto milino, mehko, ki je še ostra burja ne more pregnati. Kako so kraji povezani z vinogradništvom, kaže tudi

Otmar Črnilogar (1931–1999) je bil rojen v Šebreljah na Idrijskem. Najbolje ga opisuje publikacija o njem iz leta 2006, v kateri piše takole: "Duhovnik, profesor latinščine in grščine ter filozofije, prevajalec Svetega pisma, ljubitelj gora in vsega stvarstva." Kot duhovnik, ki je večino življenja služboval v Podragi, je bil izjemno dejaven tudi na planinskem področju. V Vipavi je po letu 1960 oživil planinsko društvo in bil nekaj let tudi njegov predsednik. Je tudi tvorec slovite plezalne poti čez Gradiško Turo. Sicer pa je bil vsestranski, veliko je tudi pisal in prevajal. Na prevajanje *Svetega pisma* (Knjige modrosti) je bil še posebej ponosen. Za izboljšanje in bogatenje jezika je verjel, da je treba iti "... v kuhinjo in hlev, v vinograd in kamnolom ...". To piše tudi na njegovem spomeniku pred podraško cerkvijo.

podružnična cerkva na polju pred Podrago, ki je posvečena sv. Urbanu, zavetniku vinogradnikov. Da je vino tudi danes pomemben del življenja doline in gričev, kažejo tudi novi vinogradi pa oživljanje starih avtohtonih trt, kot sta zelen in pinela. Kako skrbno ravnaajo s trto, mi je povedal domačin, ki sem ga srečal v Podragi: "Prejle je bil lastnik tamle v vinogradu, si mislite, vsak drugi grozd je odtrgal. Da ne bo trta preobremenjena in da bo pridelek res žlahten."

Vzpetine

Četudi je dno Vipavske doline ravno, pa je svet dovolj razgiban za čudovite sprehode. Že dvorec Zemono na vzpetini med Vipavo in Ajdovščino stoji na gričku, ravno dovolj vzpetem, da ponuja razkošen razgled na vse, kar iz doline kipi kvišku. Na severu in vzhodu doline so pobočja strma, kamnita in se vzpenjajo visoko, sleme Golakov je kar pol drugi kilometer nad morjem. Ni čudno, da potem burja dobi tak silen zalet. Tudi Nanos se požene kakšen kilometer nad dolino. Ko pa se oziramo proti jugozahodu, vidimo le "Vipavske griče", blago nametane vzpetine, slemena, ki pa so zaradi številnih poti in kolovozov

prijazno povabilo na prijetne planinske pohode.

Prav je, da hodimo po teh poteh, saj bodo na ta način kolovozi, ki jih prerašča zelenje, ostali, stare stezice, ki izginjajo v travi, bodo še naprej vabile, z bršljanom obraščeni hrasti še naprej dajali zavetje pred soncem in burjo, predvsem pa bodo Vipavski griči postali in ostali "planinski svet" za umirjene, nezahtevne, a zaradi lepote nepozabne pohode v svet narave, ki je – preprosto drugačen.

Izbrani izleti

Vsak od predlaganih izletov v Vipavske griče ima drugo izhodišče, ki pa so vsa blizu skupaj. Dva izleta sta zelo kratka, vsak od njiju vam vzame le dobri dve uri, najdaljši – tematska pohodna pot Po Vertovčevih poteh – pa zahteva dobrih pet ur. Vsi izleti so po hoji nezahtevni in primerni tudi za otroke, zaradi neoznačenosti določenih poti ali delov poti pa zahtevajo nekaj več smisla za orientacijo. ●

Vasica Slap, zadaj pogorje Nanosa
Foto: Marjan Bradeško

informacije

Dostop: Do izhodišč pridemo najlaže iz Vipave in iz Ajdovščine (izvoza z avtoceste Ljubljana–Nova Gorica), od avtoceste pa nobeno ni oddaljeno več kot deset minut. Podrobna pot do izhodišč je opisana pri posameznih izletih.

Planinske kočice in zavetišča: Planinskih kočic na opisanem območju ni, obstaja pa več gostiln. Prenočite lahko v Vipavi ali Ajdovščini pa tudi v nekaterih zasebnih sobah in gostilnah s prenočišči v bližini izhodišč. Več informacij dobite na Zavodu za turizem TRG Vipava (<http://www.izvirna-vipavska.si>) in pri Turistično informacijskem centru (TIC) Ajdovščina (<http://www.tic-ajdovscina.si/>).

Vodniki: Planinskih vodnikov za to območje ni. Kako se odpraviti na tematsko pohodno pot Po Vertovčevih poteh, lepo opiše prenovljena zgi-banka (stara je na voljo na spletni strani TIC-a Ajdovščina http://www.tic-ajdovscina.si/mma_bin.php?id=2005111511544270), vodniček za Otmarjevo pot pa je izdalo PD Vipava leta 2007 in je dostopen na spletnih straneh društva <http://www.planinsko-drustvo-vipava.si/otmarjeva-pot/vodnik-po-otmarjevi-poti>. Nekaj zanimivosti si lahko preberete v knjižici *Hoja za besedo* (uredil Franc Černigoj, Občina Ajdovščina, 2012).

Zemljevidi: Ajdovščina - Vipava, Občina Ajdovščina in Občina Vipava, 1 : 50.000; Nanos, Trnovski gozd, Idrijsko in Cerkljansko hribovje, PZS, 1 : 50.000; *Veliki atlas Slovenije*, lista 155 in 156, Mladinska knjiga, 1 : 50.000.

